

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.5.26>**Наталія Капітаненко,***канд. юрид. наук, доцент,**доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами
Інженерного інституту Запорізького національного університету*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ОТРИМАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЗГОЛОШЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ ЗА Ч. 3 СТ. 164-4 КУПАП

Стаття присвячена висвітленню сутності та змісту комерційної таємниці як правового явища. Проаналізовано підходи українських вчених до моделі правового регулювання відносин стосовно конфіденційної інформації комерційного характеру. Автор акцентує увагу на розкритті змісту адміністративної відповідальності за отримання, використання та розголошення комерційної таємниці.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, комерційна таємниця, інформація, конфіденційна інформація, отримання, використання та розголошення комерційної таємниці.

Постановка проблеми. В умовах модернізації інформаційних відносин, постійного розширення можливостей використання інформаційного простору мережі Інтернет, розвитку конкурентоспроможної господарської діяльності як ніколи гостро постає проблема захисту комерційно цінної, таємної інформації про виробництво, технологію, управління, фінансову та іншу діяльність у сфері господарювання. Жорсткі умови ринку спонукають суб'єктів господарської діяльності до збереження і захисту від посягань інформації, яка надає їм переваги на ринку виробництва та споживання продукції, надання послуг та виконання робіт. Відповідно, «законодавство про інформацію, що має комерційну цінність, встановлює особливий режим її правової охорони – комерційна таємниця» [1, с. 673]. За таких обставин комерційна таємниця як об'єкт правовідносин набуває надзвичайно великого значення для суспільства.

Стан дослідження. Проблематика комерційної таємниці знайшла своє відображення у працях таких українських вчених, як: Г.О. Андрощук, М.К. Галянтич, І.А. Безклубий, Т.В. Івченко, Ю.М. Капіца, О.В. Кохановська, О.О. Кулініч, А.І. Марущак, Ю.В. Носік, О.А. Підпригора, О.Е. Радутний, Г.О. Сляднева, І.В. Спасиво-Фатєєва, М.Я. Швець, та напрацюваннях багатьох інших вітчизняних правників.

Разом із тим є нагальна потреба в подальшому дослідженні комерційної таємниці як багатогранного правового явища, зокрема, щодо відповідальності за порушення умов захисту такої інформації.

Метою статті є встановлення правової сутності адміністративної відповідальності за отримання, використання та розголошення комерційної таємниці на основі комплексного аналізу наукових і нормативних джерел та вироблення пропозицій з удосконалення законодавства у зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. Становлення ринкових відносин в Україні, інформатизація та інтелектуалізація виробництва, зростання рівня конкуренції між суб'єктами господарювання, яка не завжди має добросовісний характер, сприяють посиленню значення інформації в усіх сферах суспільства, зокрема в господарській діяльності. Процес розширеного виробництва інформаційних ресурсів, їх використання та захист починаючи із середини ХХ ст. забезпечив перехід до інформаційного суспільства, в якому зусилля людини все менше зосереджені на виробництві матеріальних цінностей, водночас актуальними стають комунікації й опрацювання інформації. У результаті, як зазначає Р. Інглегарт «найбільш важливою продукцією в суспільстві виступають інновації та знання» [2, с. 259]. «Суттєві зміни в суспільному устрої, – зауважує Е. Тоффлер, – породжують нові інститути, відносини, цінності, тобто новий лад життя» [3].

Інституалізація комерційної таємниці як правового явища у вітчизняній системі права пов'язана з трансформаційними процесами в економічній, правовій та соціальній сферах українського суспільства, зокрема зі становленням ринкової економіки та необхідністю врегулювання відносин між суб'єктами господарювання різноманітних форм власності в умовах конкуренції.

Аналіз правових джерел дає можливість стверджувати, що поява категорії «комерційна таємниця» у вітчизняному законодавстві пов'язана з питанням правової регламентації підприємницької діяльності на початку 90-х рр. XX ст. Законодавче закріплення комерційної таємниці отримала в Законі СРСР «Про підприємства в СРСР» від 4 червня 1990 р. (ст. 33) [4]. Положення про комерційно цінну інформацію містять також Основи цивільного законодавства Союзу РСР та республік від 31 травня 1991 р. (ст. 151) [5], Закон України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р. [6], Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. [7], Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю» від 9 серпня 1993 р. № 611 [8].

У таких умовах саме право як атрибут цивілізованої спільноти постає засобом впорядкування і захисту якісних змін. Варто приєднатися до думки В.А. Бачиніна та М.І. Панова про те, що «цивілізація як багаточільова соціальна система <...> здатна до саморегуляції і самовдосконалення <...> Воля цивілізованого співтовариства до захисту себе від небезпек внутрішніх деструкцій виявляється з усією визначеністю у праві» [9, с. 128-132].

Питання юридичної відповідальності за порушення правового режиму комерційної таємниці як нового правового явища знайшло відображення в Законі України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України та Кодексу України про адміністративні правопорушення» від 28 січня 1994 р. [10]. З метою посилення захисту економіки від протиправних посягань Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено ст. 164³ «Недобросовісна конкуренція», а Кримінальний кодекс України – ст. 148⁶ «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю» та ст. 148⁷ «Розголошення комерційної таємниці». Цей крок мав сприяти подальшому цілеспрямованому і системному вдосконаленню законодавства про комерційну таємницю.

Згодом систематизація розпорошених правових норм, оновлення доктринальних засад вітчизняного права в контексті євроінтеграційних вимог, узагальнення наукових теорій і трансформація їх у площину чинного законодавства щодо комерційно цінної інформації знайшли відображення в положеннях ЦК України та ГК України. Так, ч. 1 ст. 505 ЦК України визнає, що «комерційною таємницею є інформація, яка є секретною у тому розумінні, що вона в цілому чи в певній

формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якої вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію» [11].

ГК України містить положення про те, що відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею (ст. 36). Ця норма отримала подальший розвиток у ст. 162 ГК України, відповідно до якої суб'єкт господарювання, що є володільцем технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а володільць інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності [12].

Водночас необхідно визнати, що норми зазначених кодифікованих законів приватного та публічного права стосовно комерційної таємниці не суперечать міжнародним угодам, ратифікованим парламентом України, а базуються на їх основних положеннях. Так, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) передбачає, що «захист нерозголошуваних інформації, яка законно перебуває під контролем фізичних та юридичних осіб, має надаватися, якщо така інформація: є секретною у тому розумінні, що вона як єдине ціле або у точній сукупності та послідовності її компонентів не є загально відомою або доступною для осіб у колах, що звичайно мають справу з інформацією, про яку йдеться; має комерційну цінність через те, що вона є секретною; зберігається у секреті внаслідок вжиття за відповідних обставин певних заходів особою, яка законно здійснює контроль за цією інформацією». Фізичні та юридичні особи, визначає TRIPS, повинні мати можливість перешкоджати тому, щоб вказана інформація, яка законно перебуває під їхнім контролем, розголошувалась, збиралась або використовувалась іншими особами без їхньої згоди у такий спосіб, який суперечить чесній комерційній практиці (ст. 39) [13].

Водночас опрацювання нормативно-правових джерел свідчить про певну невідповідність понятійного апарату міжнародних актів («нерозголошувана інформація», «нероз-

крити інформація», «секретна інформація») та вітчизняного законодавства («комерційна таємниця») щодо предмета дослідження. Так, Ю.В. Носік, здійснивши комплексний аналіз положень ЦК України і ГК України про комерційну таємницю, дійшов висновку про їх концептуальну неузгодженість, що зумовило формування в Україні суперечливої моделі правового регулювання відносин щодо конфіденційної інформації комерційного характеру. Зокрема, правник визнає, що «якщо практично всі положення ЦК України про комерційну таємницю являють собою прогресивні новели національного законодавства, спрямовані на його розвиток й гармонізацію з міжнародними правовими стандартами, то більшість норм ГК України щодо комерційної таємниці містять норми Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. та Закону України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р.» [14, с. 8].

О.В. Кохановська, досліджуючи цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні, доходить висновку, що «інформацію як об'єкт цивільного права можна розглядати в таких проявах: як одне із особистих немайнових благ, як результат творчої інтелектуальної діяльності, як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об'єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням особливостей і специфіки його як об'єкта особливого роду» [15, с. 8]. Водночас Т.В. Івченко, вказуючи на відсутність установленої думки науковців щодо юридичної природи прав на комерційну таємницю, визнає її «окремим інститутом права інтелектуальної власності, в якому домінує місце займають цивільно-правові норми» [16, с. 3]. Отже, подальша трансформація наукових теорій у площину чинного законодавства України стосовно комерційної таємниці створить оновлену теоретично-правову базу в межах єдиного правового простору.

У контексті сучасного розвитку ринкових відносин актуальним є питання захисту комерційної таємниці (наявність системи правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів) суб'єкта господарювання та застосування відповідальності в разі порушення чинних норм. «Вартість і конкурентна перевага компанії сьогодні, – зазначає Г. Андрощук, – значною мірою залежать від інтелектуального капіталу у формі комерційної таємниці. Вона сприяє перетворенню інформації на додатковий економічний фактор, при цьому факторним доходом є інформаційна рента» [17, с. 76-77].

Адміністративна відповідальність за порушення законодавства щодо комерційної таєм-

ниці передбачена ч. 3 ст. 164³ КпАП України [18]. Нормативною основою адміністративної відповідальності за вказаний проступок, крім КпАП України, є також Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р., який визнає проявами недобросовісної конкуренції неправомірне збирання, розголошення, схилення до розголошення та неправомірне використання комерційної таємниці, надаючи визначення вказаним діянням (статті 16-19) [19]. Фактичну підставу адміністративної відповідальності становить адміністративний проступок, тобто протиправне, винне, умисне діяння, яке посягає на ділову репутацію або майно підприємця. Процесуальною підставою є протокол про адміністративне правопорушення, складений уповноваженими на те посадовими особами Національної поліції (п. 1 ч. 1 ст. 255 КпАП України).

Об'єктом адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері захисту суб'єктів господарської діяльності від недобросовісної конкуренції. Об'єктивна сторона проступку полягає в «отриманні, використанні, розголошенні комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця» (ч. 3 ст. 164³ КпАП України). Суб'єктом проступку є посадові особи підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, фізичні особи-підприємці та інші особи, які вчинили передбачені законом діяння. Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом.

Вчинення особою діянь, передбачених ч. 3 ст. 164³ КпАП України, тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Справи про вказані адміністративні правопорушення розглядають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів відповідно до ст. 221 КпАП України.

Висновки

Таким чином, інформація як феномен ХХІ ст. є важливим активом і для суб'єктів господарювання. Становлення комерційної таємниці як об'єкта правових відносин пов'язано з розвитком ринкових відносин в Україні, посиленням ролі інформації в інноваційній економіці. Неврегульованість великого кола питань стосовно комерційно цінної конфіденційної інформації стримує інтелектуалізацію економіки. Сьогодні назріла потреба в законі про правовий режим комерційної інформації, який би гармонійно поєднував приватноправові та публічно-правові інтереси суб'єктів суспільних відносин у контексті євроінтеграційних спрямувань.

Список використаних джерел:

1. Сляднева Г.О. Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці суб'єкта господарювання як вид недобросовісної конкуренції. *Актуальні проблеми держави і права*. 22 (2004). С. 673–677.
2. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в зрелом индустриальном обществе. *Новая постиндустриальная волна на западе*. Москва: Academia, 1999. 631 с.
3. Тоффлер Э. Третья волна / пер. с англ.; вступ. ст. П. Гуревича. Москва: ООО «Изд-во АСТ», 1999. 784 с.
4. Про підприємства в СРСР : Закон СРСР від 4 червня 1990 р. № 1529-І / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1529400-90>.
5. Основи цивільного законодавства Союзу РСР та республік : Закон СРСР від 31 травня 1991 р. № 2211-І / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2211400-91>
6. Про підприємства в Україні : Закон України від 27 березня 1991 р. № 887-ХІІ / *Верховна Рада України*. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 24. Ст. 272.
7. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ / *Верховна Рада України*. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
8. Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611 / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/611-93-п>
9. Бачинін В.А., Панов М.І. Філософія права : підручник для юрид. спец-тей вищих навч. закладів освіти. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. 472 с.
10. Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів України та Кодексу України про адміністративні правопорушення : Закон України від 28 січня 1994 р. № 3888-ХІІ / *Верховна Рада України*. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 19. Ст. 111.
11. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-ІV / *Верховна Рада України*. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
12. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436- ІV / *Верховна Рада України*. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 18, 19–20, 21–22. Ст. 144.
13. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) : прийнята Світовою організацією торгівлі від 15 квітня 1994 р. 981_018 // *База даних «Законодавство України»*. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018
14. Носік Ю.В. Права на комерційну таємницю в Україні (цивільно-правовий аспект): автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 18 с.
15. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : автореф. дис.... д-ра. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2006. 34 с.
16. Івченко Т.В. Цивільно-правове регулювання комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2009. 16 с.
17. Андрощук Г. Захист комерційної таємниці в США: економічний вплив і практика правового застосування. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 1. С. 76-85.
18. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Прийнятий 7 грудня 1984 р. (станом на 28 серпня 2018 р.) / *Верховна Рада Української РСР*. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. додаток до № 51. Ст. 1122.
19. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР / *Верховна Рада України*. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164.

Стаття посвячена освещению сущности и содержания коммерческой тайны как правового явления. Проанализированы подходы украинских ученых к вопросу модели правового регулирования отношений относительно конфиденциальной информации коммерческого характера. Автор акцентирует внимание на раскрытии содержания административной ответственности за получение, использование и разглашение коммерческой тайны.

Ключевые слова: административная ответственность, коммерческая тайна, информация, конфиденциальная информация, получение, использование и разглашение коммерческой тайны.

The article is devoted to the nature and content of commercial secrets as a legal phenomenon. The approaches of Ukrainian scientists concerning the model of legal regulation of relations with regard to confidential commercial information are analyzed. The author focuses on the disclosure of the content of administrative responsibility for the receipt, use and disclosure of commercial secrets.

Key words: administrative responsibility, commercial secret, information, confidential information, receipt, use and disclosure of commercial secrets.